

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

23. FEBRUĀRĪ

NR. 6

*Ēem Ļeņina karoga Staļina vadībā — uz priekšu, par galīgu
hitleriskās Vācijas sagrāvi, par pilnīgu mūsu taisnās lietas uzvaru!*

SARKANĀS ARMIJAS SVĒTKOS

Jaunā, tikko organizētā Sarkanā Armija 1918. gada 23. februārī pie Narvas un Pleskavas sakāva vācu iebrucējus. Šī uzvara kļuva par Sarkanās Armijas dzimšanas dienu. Kopš tā laika mūsu varonīgā armija augusi, veidojusies un nostāigājusi vēl vēsturē nedzirdētas slavas ceļus. Jau 1918. gadā Sarkanā Armija nosargāja mūsu dzimteni pret vācu iebrucējiem. 1919.—1921. g. tā izdzina no Padomju Savienības robežām ārzemju interventus. Modri Sarkanā Armija stāvēja sardzē, lai sociālistiskās zemes tautas spētu nodoties mierīgam celtniecības darbam.

1941. gada vasarā, iekalušies savā un daudzu Eiropas tautu tēraudā, atkal pēc mūsu cieņiem un pilsētām izstiepa asinīm aptraipītās rokas vācu barbari. Fašistu istos nolūkus 1941. gada 3. jūlija radio runā atmaskoja biedrs Staļins: «Ienaidnieka nolūks ir sagrābt mūsu zemi, kas slacīta mūsu sviedriem, sagrābt mūsu maizi un mūsu naftu, kas ir mūsu darba ieguvums. Viņa nolūks ir atjaunot muižnieku varu, atjaunot carismu, izpostīt krievu, ukraiņu, baltkrievu, lietuvju, latviešu, igauņu, uzbeku, tatāru, moldavu, gruzīnu, armēņu, azerbeidžāņu un citu Padomju Savienības brīvo tautu nacionālo valsts iekārtu, pārvācot šīs tautas un pārvērst tās par vācu firstu un baronu vergiem.»

Tai pašā runā biedrs Staļins saka: «Mūsu spēki ir nesaskaitāmi. Iedomājamajam ienaidniekam par to drīz būs jāpārliecīnās. Kopā ar Sarkanā Armiju kaļ pret uzbrūkošo ienaidnieku ceļas daudzi tūkstoši strādnieku, kolchoznieku un inteligentu. Celsies mūsu tautas miljonu masas.»

Šodien, 27. gadadienā, Sarkanās Zvaigznes pulki atrodas pie Berlīnes vārtiem. Nav mūsu zemē cilvēka, kas nekvēlotu naidīt pret «iedomāgo ienaidnieku», pret vācu kāškrusta zvēru. Sarkanās Armijas ceļš — tas ir spožu uzvaru ceļš, kur blakus kaļavīriem cīnās visa tauta.

PAVĒLE

LAIMONIS PURS

Rimst ielās kustība, stāj ļaužu straume platā,
Caur simtiem siržu liksmes vilnis plūst.
Mirdz sirmgalvīm, mirdz kaļavīram skatā
Viens jautājums — kas ziņots atkal būs?

Skries vārdi gaidītē pāri Krimas zaļām lejām,
Aiz polārloka skaņas nenostās,
Bet atplauks visas cilvēciņas sejā,
Kur dien' no dienas jaunu spēku krās.

Sos vārdus sacitos kā savu elpu tvejam,
Jo nākotnē tos zelta burtos vis.
Liels mūsu spēks — mēs dzīves ceļu zinām,
Pār kuru mūžos priekā lietūs līs.

Rimst ielās kustība, stāj ļaužu straume platā.
Būs Pavēle! — viens otram priekā teic.
Un visi sastingsst, lepnums mirgo skatā,
Kad Staļins vīrus drošsirdīgos sveic!

Jau kaļa pirmajās dienās ap 900 padomju rakstnieku uzvilka kaļavīra tērpu, lai būtu kopā ar Sarkanā Armiju, lai būtu kopā ar savu tautu, lai cīnītos pret fašistu nevēriem gan ar durkli, gan spalvu. Rakstnieku sastop visur: pirmo līniju zemniecās, triecienu ķēdēs, divīziju, armiju un frontu laikrakstu redakcijās. Viņš lasa savus darbus kaujiniekiem, viņš apraksta Sarkanās Armijas uzvaras; atsevišķo cilvēku neiedomājamā varonība, izteikta vārdos, kļūst par jaunu spēku, kas dragā vāciešu bunkuru rindas un divīzijas.

Kaļavīra tērpu valkājot, Korņeļčuks uzrakstīja lugu «Fronte», Simonovs lugu «Krievu ļaudis», Tichonovs dzejas un rakstus par Ļeņingradas barbarisko blokādi utt.

Arī latviešu literatūrā rakstnieku-frontinieku deva nav maza: tur Grīguļa, Lēmaņa, Granča, Muižnieka stāsti, Dambura, Krauliņa apraksti, Jūl. Vanaga ballādes, Rokpeļņa strēlnieku dziesmas. Rītdienas vēsturniekiem, pētījot latviešu tautas darbību Tēvijas kaļā, pie mīnētajiem rakstniekiem būs jāatgriežas. Tas nozīmē, ka viņu vieta mūsu kultūras dzīvē nav atņemama.

Visas padomju tautas šodien atzīmē Sarkanās Armijas 27. gadadienu un ne tikai cildinot, bet veicot par godu cīnītājiem varoņdarbus aizmugures darba frontēs. Sarkanās Armijas Augstākais Virspavēlnieks Padomju Savienības Maršals biedrs Staļins šo darbu novērtējis savā 1944. gada 6. novembra runā:

«Ja Sarkanā Armija spēja sekmīgi izpildīt savu pienākumu pret Dzimteni un padzina vāciešus no Padomju zemes robežām, tad viņa to veica tādēļ, ka no aizmugures to pašreizēdīgi atbalstīja visa mūsu zeme, visas mūsu zemes tautas.»

Sarkanās Armijas uzvaras, vēsturiskā Krimas konference, visu Padomju Savienības tautu darba pārtoss ir liecība, ka galīgā uzvara nav tālu.

tēju kārtas un kapāja nosarmojušo bērzīņu galotnes.

Ceļš iegriezās priedulājā un drīz ievēda nelielā izcirtumā. Mēs atradāmies izcirtuma vidū, kad gaisā pēkšņi iegaudojās un kļajumā vienlaicīgi sprāga trīs mīnas. Grupa nokrita. Kājās palikām vienīgi abi ar Kaparkalēju. Bet kad nākošie sāviņi sprāga pavisam tuvu, arī mēs pieplakām.

— Tausta, — kāds ierunājās man pie kājām.

Arī es biju pārliecināts, ka ienaidnieks kaut ko meklē, bet ko, to bija grūti pateikt, jo artilērija te nestāvēja.

— Friči laidīsies tālāk, un lai lādiņi nekristu mūsu rokās, tie šauj kur pagadās.

Sī piezīme nebija nopietni domāta, bet visa grupa piecēlās un ātri pārgāja izcirtumu.

Priedulājs tūlī izbeidzās, un nāca dzelzceļa pārbrauktuve. No tās pa kreisi stāvēja neliela tumšbrūna koka ēka — mūsu komandpunkta apmēšanās vieta. Patiesībā tā bija starpstacija, pēdējā pietura pirms vilciena ierīpošanas pilsētiņā, kuŗu iepemt tagad bija pulka tiešs uzdevums.

Ēka kā par brīnumu izrādījās pilnīgi vesela un iekšā nemaz tik šaura nebija. Tur bija četras istabas un kases nodalījums, kur atradās vēl pilnīgi neizdzisusi, sidrabpelēka skārdu apstata krāsns, kas izdvesa patikamu siltumu.

Tā kā nodalījuma durvis izgāja uz vadības istabu, tad pulka komandieris lika tur novietoties dažādo vienību ziņniekiem. Tie visi bija izgājuši ar uzdevumiem, telpā palika vienīgi Kaparkalējs.

Ar priekšējām līnijām telefona sakari jau bija nodibināti un drīz izvilka vadu no aizmugures. Pašā frontē, kur notika mūsu spēku pārgrupēšana, bija samērā klusu.

Ap pusnakti pulkvedis man iedeķa no avīzes saliektu, cauršautu aploksnī, ko vajadzēja steidzīgi nogādāt divīzijas štābā.

Es pavēru kases durvis. Kaparkalējs pussēdus snauda, atspiedis muguru pret krāsns durvīm. Pa logu, kas izgāja uz fronti un tukšajām slīdēm, vējš vilka smalkus sniega puteļus, apbārstīdams puīša lielajos velteņos autās kājas. — Beidzot nolūzi gan, — es nodomāju, un man viņa kļuva žēl. Es izgāju un atkal atgriezos, jo neviena cita izsūtāmā neatradu.

Kaparkalējs uztrūkās ne tik daudz no mana pieskāriena, kā pāts no savas dzilās nopūtās, kas atgādināja vaidu.

— Vai mani kāds sauca? — Viņš samulsušām acīm vērsās mani.

— Tev jāmēro ceļš atpakaļ, — es teicu cik saudzīgi spēdams, un pasniedzu aploksnī.

Kaparkalējs vēlreiz cieši pakatījās mani, iebāza vēstuli kabatā un pieliecas, lai pa-

celtu uz grīdas noslidējušo automatu.

Es atstāju viņu vienu, jo mani nepacietīgi meklēja telefonists. Tikko beidzu runāt un noliku klausuli, ap staciju sāka trakot minu uzlidojums. Māja svaidījās.

Nodzisa kvēpnīcas, plīsa stikli.

— Piešauj, — kāds noteica, it kā turpinājumu gaidīdams.

Tam sekoja tiešs trāpījums. Kaut kur izgāzās durvis. Telpas pildīja asa sēra smaka, brūkošās krāsns pelni un plīstošo stiklu troksnis.

Uz grīdas gulot, man iešāvās prātā izcirtums. Tagad sapratu, ko ienaidnieks taustīja.

Kad iestājās klusums, tumsā kāds vaidēja. Es pietrūkos kājās, uzspidināju laterniti un

pār gruvekļiem iegāju kases istabiņā. Mīna bija ielidojusi caur logu un pārvērtusi telpu lauskās. Kaparkalēja nebija, nāve atrada viņa vietu tukšu.

No rīta sākās uzbrukums pilsētai. Krita sakaru virsnieks, un man nācās pildīt viņa pienākumus. Ielu ciņu laikā mani smagi ievainoja. Vairāk kā gadu nogulēju hospitālī, dziedādams caursautās plaušās.

Ar Kaparkalēju satikos pēc atgriešanās pulkā. Tas bija Ilmeņa purvos. Sarkanā Armija, kas uzvarēja visās frontēs, nēsāja jaunu formu. Kaparkalējam bija zaļi uzpleči ar sarkanām seržanta uzšuvēm. Es ievēroju, ka viņam bez medaļas krūšu labajā pusē, virs zīmes, staro arī Sarkanā Zvaigzne.

— Uz atgriešanos! — viņš atļēja pusi no saviem simts gramiem un sniedza man. Saskaņinājām.

Kad ugunīgā iāse iekāpa galvā, Kaparkalējs piemiedza aci un atcerējās notikumu stacijā un mežā.

— Ir gājis vēl karstāk, bet vienmēr mēs uzvarējam, un beidzot šo nāvi pieveiks pavisam. Pārāk stipri ilgojamies atgriezties dzīvē, lai notiktu citādi, — viņš to teica bez sevišķa uzsvāra, kā pašu par sevi saprotamu, un kāda saukts atstāja zemnicu.

Nikolais Kauķitis

Dziesma vilkam

*Sargies, vilks, un šinī nakti skrejoj,
Savus soļus dzīlāk mežā vērs.
Šonakt tavās sūnu takās klejo
Plēšīgāks un asinskārāks zvērs.*

*Es jau zinu, bads kad tevi dāda,
Meža pļāvās stīraiņi pakal steidz. —
Tas, kas šonakt tavas takas mīda,
Savās ķetnās katru dzīvi beidz.*

*Viņa elpa katru skaļ kā salna,
Ietos ceļos asins lāmas sikst,
Viņu redzot, ļaudis bēg aiz kalna,
Mītās pēdās zāle kaunās dāgt.*

*Sargies, vilks, lai šinī nakti skrejoj,
Tavi soļi dzīlāk mežā ris.
Šonakt tavās sūnu takās klejo —
Vācietis!*

Aktivajā armijā, 1942.

LITERĀRĀ PIRMDIENA

RAKSTNIEKU KLUBĀ

19. febr. Jānis Niedre lašija savu jaunāko stāstu «Augusta dienas». Stāsta autors rāda vācu iebrukšanu Padomju Latvijā 1941. gadā, aizsargu patvarības, jaunā padomju zemnieka postu vācu okupācijas žņaugos un viņa atbrīvošanu, Sarkanajai Armijai un padomju varai atgriežoties pagājušā gada rudenī.

Debatēs piedalījās Jū. Vanags, A. Grigulis, A. Sakse, J. Grants, I. Lēmanis, M. Rudzītis, Mindenbergs, K. Krauliņš. Stāsta kritiskajā novērtējumā izcēla, ka J. Niedre pirmais literārā formā apstrādājis Sarkanās Armijas atgriešanās temu Latvijā. Autors tomēr isajā stāstā mēģinājis aptvert pārāk plašu materiālu, divas dažādas temas, kuŗas tomēr vēl nav spējis kompozicionāli pareizi apvienot un centrēt ap kādu centrālo notikumu, un pietiekami neparāda arī galvenās personas Krūmīpa augšanu, attīstību vācu okupācijas gados.

Jāatzīmē tā pozitīvā parādība, ka literārās pirmdienas Rakstnieku klubā saista arvien plašāku latviešu inteligences kodolu. Darbu iztirzājumi notiek idejiski augstā līmenī un dod vērtīgus ierosinājumus arī principiālās problēmās. Kr.

Latvijas Padomju Rakstnieku Savienības biedri, kas jau pirmajās kara dienās brīvprātīgi stājās Sarkanās Armijas cīnītāju pulkā.

1. rindā: Jānis Grants, Valdis Lukss, Kārlis Krauliņš, Indriķis Lēmanis.

2. rindā: Edgars Damburs, Ignats Muiznieks, Jūlijs Vanags, Arvīds Grigulis.

(Iztrūkst Fricis Rokpelnis un Andrejs Balodis.)

Foto P. Makovskis.

-PADOMJU KINO-

Sais dienās Padomju Savienībā atzīmēs padomju kinematogrāfijas 25 gadu darba atcēri. Gadsimta ceturksņa laikā padomju kino māksla izaugusi par svarīgu padomju zemes kultūras dzīves daļu, kas bagātīgi apaugļojusi arī citu zemju un valstu kinematogrāfiju jaunām šās mākslas darba metodēm un svarīgiem tehniskiem jaunizgudrojumiem. Padomju kino studijās ražotās filmas ar lieliem panākumiem tagad demonstrē uz neskaitāmiem ekrāniem ne tikai mūsu lielo sabiedroto zemēs — Anglijā un Savienotās valstīs, bet arī Ķīnā, Ēģiptē, Kubā, Zviedrijā, Irānā, Mongolijā un daudzās citās valstīs. Padomju filmu demonstrējumi ārpus PSRS robežām visos piecos kontinentos, vienmēr saistījuši visplašāko darbjaūžu masu, kā arī šo zemju valdītāju aprindu un militāristu ievēribu.

Dzimusi un attīstījušies līdz ar jauno, visprogresīvāko sabiedrisko iekārtu — sociālistisko iekārtu, padomju kino māksla izvirzījusies pasaules kino mākslas priekšgalā ar savu augsto ideoloģisko un revolūcionāro saturu un augstvērtīgo māksliniecisko apdari.

Iedzīvinādama marksisma — lenīnisma zinātniskās atziņas mākslā, padomju kinematogrāfija atradusi pareizu pieeju, kā kino tēlos atspoguļot un atsegt sabiedrības norises un kā labāk ietekmēt sabiedrības domas un uzskatus, kā organizēt sabiedrību uz jaunām uzvarām par darba ļaužu labāku nākotni, par savas sociālistiskās Tēvijas varenību.

Padomju kino nav sausa akadēmiska māksla, bet aktīva dzīves veidotāja māksla, ass padomju ļaužu cīņas ierocis. Tas jo sevišķi parādījies Padomju Savienības Lielā Tēvijas kara dienās ar vācu fašistiskajiem iebrucējiem, kad padomju kino veicis ārkārtīgi svarīgu tautas spēku mobilizētāju darbu. No vienas puses filma ir padomju ļaužu pašapziņas spogulis, kas parāda kādēļ un kā frontē uzvar Sarkanā Armija, no otras kino atsedz padomju cilvēka cildenumu un fašistiskā ienaidnieka zvērisko šakaļa seju. Padomju kino atver visas cilvēces skatam tos neizsmelamos brālīgo tautu spēku avotus, kas verd no pašas padomju tautas dzīves un domu dzīlēm.

Savus pirmos soļus padomju kino ieturēja agrinās krievu kinematogrāfijas pēdās, kas visvairāk pievērsās dažādu

gleznainu Krievijas ainu reproducēšanai.

1925.—1926. g. gandrīz vienā laikā parādījās 3 padomju filmas: «Brūņukuģis Potjemkins», «Māte» un «Sinelis». Šīs filmas bija padomju kinematogrāfijas lielā pagrieziena krustceļa stabi. Ar tām atvērtā jauna lappuse padomju kinematogrāfijas vēsturē. Dažādas panorāmas tagad kalpo tikai kā izteiksmīgā komponents filmas drāmatūrā, lai pastiprinātu varoņu pārdzīvojumus, lai izpildītu gleznāto pašu uzdevumu, kādu literatūras sacerējumā pilda krāšņa un sulīga valoda. Galvenais visās šīs 3 filmās, vienlīdz 1905. g. revolūcijas lielā filmā «Brūņukuģis Potjemkins», kā arī Ģorkija romāna «Māte» un Gogoļa stāsta «Sinelis» drāmatizējumā, bija reāli tvertie cilvēku likteņi savā laikmeta ļaužu sabiedrisko attieksmju perspektīvā, parādot augošu progresīvo un atmirstošo veco. Kino režisora Eizenšteina radītā lielā filmā «Brūņukuģis Potjemkins» uzveda uz kino ekrānā jaunus

Skats no filmas «Jānis Bargaš».

varoņus — darba tautu, parādīja tās neapspējamo cīņas trauksmi, lai iekarotu sev citu, progresīvāku sabiedrisko iekārtu, atsedza jau izkurtējušās pusfeodālās, puskapitālistiskās Krievijas sabiedriskās iekārtas pretrunu mudžekli, kas likvidējams vienīgi revolūcionārajā ceļā.

Filmā «Brūņukuģis Potjemkins» gan piemita daudz naturālisma elementu, kuŗi tai sekojošajās padomju lielā filmās «Sv. Pēterburgas gals», «Cin-

gishana pēctecis», «Jaunā Babilone» un citās saruka arvien vairāk. Padomju kino māksla uzgāja uz sociālistiskā reālisma ceļa, parādot sabiedriskās norises to vēsturiskajā attīstībā, atsedzot progresīvo un augošo sabiedrību un dabā, parādot tipiskus tēlus un notikumus tipiskos apstākļos. Tagad padomju kino strādā tikai saskaņā ar sociālistiskā reālisma metodi, kādēļ arī gan sabiedriskās lielā filmas («Pēteris I», «Aleksandrs Nevskis», «Varavīksna», «Sapnis») gan komēdijas («Šveika jaunie piedzīvojumi»), gan dziesmu filmas («Volga - Volga»), gan dažādu multiplikāciju filmas ir lieli mākslas darbi, kas organizē skatītāja apziņu un sagādā tam dziļus pārdzīvojumus. Padomju filmas savaldzina skatītāju, aktivizē viņu.

Technikas ziņā 25 gadu laikā padomju kino izvirzījis citu zemju kinematogrāfijas priekšgalā. Padomju valdība gādā, lai tās kinematogrāfijas rūpniecība netrūktu vislabāko aparātu. Jaunu tehnikas ierīču iegādei un konstruēšanai atvēlētas milzu summas. Vienīgi ar tik plašu valdības un partijas atbalstu var rasties vispār atzīti kinematogrāfijas jaunatradumi kā trīsdimensiju filma, t. i. stereotipiskā filma, īsts divdesmitā gadsimta brīnumdarbs.

Pateicoties plašam vispusīgam valdības un partijas atbalstam, kino kļuvis vārda tiešākajā nozīmē par visplašākajam tautas masām pieejamu mākslu.

Padomju Savienībā ir ļoti daudz pārvietojamo kinoaparātu, ar kuŗiem filmas nokļūst pie skatītāja ir kol-

hozā, ir Ledus okeana zvejnieku ciemos, ir Āzijas vidienas jauncelāmās pilsētas vietā, daudzreiz ļoti tālu no līdzšinējiem kultūras centriem, ir karspēka un flotes daļās tieši pie pašas ugunsliņjas.

Padomju kino saistījis savā darbā labākos Padomju Savienības zinātniekus, literātus, komponistus, māksliniekus. Tas devis iespēju nodrošināt filmām labus scēnārijus, augstvērtīgu mūziku un māksliniecisku veidojumu.

Skarbajās Lielā Tēvijas kara dienās padomju kino māksla kļuvis vēl pilnasinīgāka, vēl ciešāk saistīta ar dzīvi. Šai laikā ražotās padomju filmas demonstrē burtiski uz visu brīvības milētāju tautu ekrāniem. Filmās iedzīvinātas biedra Staļina vēsturiskās runas, parādot, kā biedra Staļina vārdi kļūst par padomju tautu milzu spēku, attēlojot biedra Staļina raksturoto frontes, ienaidnieka aizmugures, dziļus padomju zemes aizmugures stāvokli. Savās Tēvijas kara laikā ražotajās filmās padomju kino parādījis vāciešu sakāvi pie Maskavas, Staļingradas varonīgo aizstāvēšanu, hitleriņu apspiesto Eiropas tautu pretfašistisko cīņu, krievu nācīgas slavenākos dēlus — Kutuzovu, Jāni Bargo, Ģļinku. Filmēti izcilākie Tēvijas kara dienās sarakstītie padomju rakstnieku darbi, kā V. Vasiļevskas «Varavīksne», Simonova «Krievu ļaudis», Korneičuka «Fronte» u. d. c.

Mūsu Sarkanās Armijas grandiozo uzvaru brīdī Padomju kino rada jaunas filmas, kas dokumentē vēsturisko vācu fašistu pilnīgās sagrāves brīdī un mākslinieciskos tēlos stāsta par lielajiem varoņiem ar izcilu cilvēku vārdu, kādu mums Padomju Savienībā miljoniem, kas biedra Staļina vadībā nodrošina uzvaru pār fašistiskajiem ienaidniekiem.

J. Niedre.

Skats no filmas «Varavīksne».

Laikraksts «Literatūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Atbildīgais redaktors V. Luks. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10—14; Numurs maksā Rbl. 1.—. Abonēšanas maksa Rbl. 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 61/63. Izdevējs VAPP laikrakstu un žurnālu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.